

A photograph of a tree branch with small white flowers against a warm, golden background. The branch is dark and runs diagonally across the frame. The flowers are small and delicate, some in full bloom and some as buds. The background is a soft, out-of-focus golden light, suggesting a sunset or sunrise. A white rectangular box is overlaid on the middle of the image, containing the text.

# STEDER FOR Å MINNES OG PÅMINNES

– innstilling vedrørende minnesteder etter 22. juli



# STEDER FOR Å MINNES OG PÅMINNES

Forventningene til etableringen av nasjonale minnesteder etter 22. juli er store. Aldri har noen enkelthendelse i fredstid utløst et så kraftfullt uttrykksbehov i Norge, og en sånn kreativitet. Minnesmerker er skapt i titusentalls i form av dikt, twittere, sanger og bilder, og så havet av blomster og lys. Dette er minnesbilder vi vil beholde på netthinnen for alltid. Mange har hatt kreative visjoner av nasjonal karakter. Lenge før det var opprettet noen styringsgruppe for nasjonale minnesteder, begynte ideene å strømme inn til Kulturdepartementet.

Det har ikke vært styringsgruppens oppgave å ta stilling til konkrete ideer til monumenter og minnesmerker, i denne omgang. Det følger i neste fase. Styringsgruppen har hatt som oppgave å legge fundamentet for den videre prosessen med verdier og kriterier, lokalisering, organisering og økonomi. Det skal skapes steder for å minnes, og for å påminnes de verdiene som sto så tydelige for oss etter 22. juli. Slik kan vi ta med oss erfaringene og opplevelsene av samhold, solidaritet og et levende folkestyre inn i fremtiden.

Det handler ikke om å gi ferdige svar. Minnesteder over ofrene og begivenhetene den 22. juli bør være åpne, reflekterende og engasjerende for alle, uansett bakgrunn, alder og politisk overbevisning. Samtidig, med 22. juli sterkt i minne, må vi fastholde at ethvert menneske – uavhengig av tro eller etnisk opprinnelse – har lik verdi og verdighet.

På vegne av styringsgruppen vil jeg få takke for stor imøtekommenhet hos alle som har bidratt til vårt arbeid.

*Åse Kleveland*

---



# 1. MANDAT

Regjeringen har gitt følgende mandat vedrørende minnesmerke over ofrene etter angrepene 22. juli 2011:

1. Kulturdepartementet setter ned en styringsgruppe som skal vurdere minnesmerker/ minnemonumenter knyttet til 22. juli. Styringsgruppen skal legge til grunn at det skal etableres minnesmerker/minnemonumenter som hedrer drepte, overlevende, hjelpe-mannskaper og frivillige. Styringsgruppen skal legge til grunn at det skal etableres minnesmerker/minnemonumenter både i Oslo og i tilknytning til Utøya. Styringsgruppen skal utrede og foreslå utforming av disse minnesmerkene/minnemonumentene. Navn på de omkomne skal inngå i, eller fremkomme i tilknytning til, minst ett av minnesmerkene/minnemonumentene.
2. Styringsgruppen skal fremme forslag til utforming og lokalisering av minnesmerker/ minnemonumenter, og hvordan prosessen knyttet til etableringen av disse minnes-merkene/minnemonumentene bør organiseres.
3. Styringsgruppen skal legge frem sin innstilling til KUD innen 1. april 2012 (senere utsatt til 20. april).

## 2. STYRINGSGRUPPEN

Leder for styringsgruppen ble oppnevnt 22. desember 2011. Styringsgruppen (heretter SG) ledes av Åse Kleveland. Øvrige medlemmer er Kristin Berge (departementsråd i KUD), Ingrid Vad Nilsen (ekspedisjonssjef i FAD), John Hestnes (fra Lokal støttegruppe for 22. juli i regjeringskvartalet), Tonje Brenna (generalsekretær i AUF) og Trond Henry Blattmann (styreleder i Nasjonal støttegruppe etter 22. juli-hendelsene).

Samtlige medlemmer har deltatt på alle møter. Personlige vararepresentanter har derfor ikke deltatt i arbeidet. Det har vært forutsatt at styringsgruppens medlemmer har hatt beslutningsfullmakt fra de organisasjonene man representerer.

Kleveland har hatt det operative ansvaret for prosjektet med sekretariatsbistand fra KUD i samarbeid med KORO (Kunst i offentlige rom). KORO har likeledes utarbeidet utkast og diskusjonsnotater vedrørende alternative former for prosesser som modeller og kalkyler for ulike konkurranseformer.

### 3. TILNÆRMING TIL OPPDRAGET

Sett i forhold til sakens kompleksitet har styringsgruppen hatt svært kort tid til disposisjon. Vår målsetting har derfor vært å få fram et beslutningsgrunnlag for regjeringen som gjør det mulig å starte opp arbeidet for å realisere to nasjonale minnesteder etter 22. juli 2011. Det har vært nødvendig å gjennomføre ulike prosesser parallelt med en målrettet og praktisk tilnærming for å kunne levere en innstilling i tide. Med utgangspunkt i erfaringer fra tidligere minneprosjekter ønsker SG å understreke betydningen av:

- Grunnleggende verdier og kriterier
- Inkludering av pårørende og etterlatte
- Bevissthet om valg av sted
- Bevissthet om utforming av sted
- En effektiv prosess

#### MINNESTEDER

De minnesmerker som skal etableres etter 22. juli, skal ikke bare minnes og hedre de drepte, men også øvrige ofre, redningsmannskaper og frivillige. Dette er et mandat som skal formidle flere dimensjoner enn de fleste tradisjonelle minnesmerker. I forlengelsen av mandatet ser styringsgruppen det som naturlig å inkludere et fremtidsperspektiv som påminner oss, og kommende generasjoner, om de grunnleggende verdiene som skapte et sterkt og samlende mangfold midt i katastrofen. Det som særpreger de mest anerkjente minnesmerker fra de siste tiår, er det faktum at de er minnesteder. De har oftest en funksjon utover selve minnet om en konkret hendelse, og motiverer et rom med flere dimensjoner som formidler et større budskap. Styringsgruppen bygger sin innstilling på at det etableres nasjonale *minnesteder* i Oslo og Hole.

#### UFORMELLE MINNESTEDER

Minnekulturen etter katastrofer og dramatiske hendelser manifesterer seg i mangfoldige uttrykk og former, fra folkelige, spontane og midlertidige manifestasjoner til varige offisielle

minnesmerker. Felles er at de gir konkret form og innhold til et minnefelleskap. Rett etter terroranslaget ble det etablert flere spontane minnesteder i nær tilknytning til hendelsene i Oslo og i Hole. Overlevende, pårørende og andre som følte seg berørt av hendelsen, la ned blomster, fredssymboler, brev og tente lys for å uttrykke sorg og medfølelse. Erfaringer fra liknende hendelser i andre land har vist at det er viktig å respektere de uformelle minnestedenes egenidentitet og utvikling.

Ingen av disse uformelle stedene er vurdert som aktuelle, permanente minnesteder i forhold til de kriteriene SG har satt opp for arbeidet. Vi håper at de symbolene og uttrykkene som ble skapt, vil tas i bruk når de permanente minnestedene skal finne sin form.

#### BEGREPSAVKLARINGER

Et *minnesmerke/minnemonument* er et utformet element som er varig plassert i det offentlige rom for å minne om en person eller en hendelse. Minnesmerker finnes tradisjonelt i form av standardiserte skilt, tavler av stein eller bronse på vegger eller murer, som relieffer, byster, frittstående statuer eller byggverk. Med utgangspunkt i minnesmerkets faktiske funksjon har det ofte klare referanser til personen eller hendelsen som skal minnes; symbolsk, illustrativt eller personifiserende.

Et *minnested* er først og fremst et sted som er tilrettelagt for å minnes en hendelse. Stedet bærer ofte klare referanser til en konkret hendelse gjennom beskrivelser, monumenter etc., men like viktig er det at stedet er et sted for refleksjon over en hendelse og dennes konsekvenser. Stedet kan gjerne romme et minnesmerke, et kunstprosjekt eller et arkitektonisk utformet prosjekt, men trenger ikke ha konkrete referanser til hendelsen man minnes. Et minnested kan også ha et videre funksjonsomfang utover minnet om den konkrete hendelsen; det kan være et sted for å minnes og reflektere også øvrig savn/andre hendelser.

Et minnested fordrer derfor ofte en større grad av fleksibilitet knyttet til utformingen og fremstår som mindre statisk og styrende i sin formidling – selv om dette vil være avhengig av de løsningene som velges. Et minnested kan derfor gjerne ta større plass enn et minnesmerke, da det ikke bare begrenser seg til selve den utløsende hendelsen, men får et videre bruksomfang.



## 4. MINNESTEDENES KARAKTER

SG ønsker at minnstedene skal peke fremover og løfte fram verdier som åpenhet, kjærlighet og folkestyre, som samsvarer med verdier vi ble minnet om i tiden etter angrepene. SG ønsker også at varighet og tidløshet skal være begreper som knyttes til minnstedene. Gjennom stedenes utforming bør det kommuniseres at disse verdiene til enhver tid har stor aktualitet, samtidig som de oppleves som grunnfestede og langsiktige.

### Overordnede målsettinger

- Minnstedene skal hedre og gi anledning til å minnes drepte, overlevende, hjelpemansker og frivillige
- Minnstedene skal være tilgjengelige for alle
- Minnstedene skal være *verdige og samlende*
- Minnstedene skal formidle ambisjonen om et åpent, varmt og inkluderende samfunn med framtidstro og vern om menneskerettigheter
- Minnstedene skal være tros-, livssynsmessig og partipolitisk nøytrale
- Minnstedene skal være vakre steder for refleksjon og inspirasjon
- Minnstedene i Hole og Oslo skal ha en sammenheng med hverandre i form og innhold

### Navn

Ifølge mandatet skal navnene på de omkomne fremgå på minst ett av minnstedene.

Gruppen går inn for at navn på samtlige omkomne skal fremgå i relasjon til minnstedet i Oslo. Navn på de omkomne på Utøya skal fremgå i relasjon til minnstedet i Hole. Dersom enkelte pårørende ikke ønsker at navnene konkret skal fremkomme, vil disse bli anonymisert.

## 5. LOKALISERING AV MINNESTEDENE

Styringsgruppens mandat har bl.a. gått ut på å foreslå lokalisering av minnesteder i Oslo og i tilknytning til Utøya.

Utvalget har spesielt bedt Hole kommune om forslag. KORO har bidratt med relevant referansemateriale, bl.a. om aktuelle lokaliseringer i Oslo. KORO har koordinert et rådgivende kompetanseorgan bestående av de tre kunstkonsulentene Dyveke Sanne, Svein Rønning, Per Gunnar Eeg-Tverbakk og landskapsarkitekt Bjarne Aasen, under ledelse av SGs leder. Konsulentene har deltatt på forberedende befaringer på aktuelle steder, som har blitt etterfulgt av befaringer med styringsgruppen. Konsulentene har i noen grad deltatt i enkelte av styringsgruppens møter. Dette for å sikre bredde og kunstfaglig kompetanse i diskusjonene.

Utvalgets leder har gjennomført en rekke møter med ordførerne i Oslo og Hole, fylkesmannen i Buskerud og et antall offentlige og private aktører i forbindelse med vurdering av ulike totemuligheter og alternative stedsvalg. Utvalget har møtt stor velvilje fra alle involverte parter.

Den største utfordringen har bestått i å kunne presentere realistiske lokaliseringsforslag for regjeringen, med mulighet for gjennomføring innenfor en oversiktlig tidsramme. Det har ikke ligget i utvalgets mandat å gå i forhandlinger med aktuelle tomteeiere.

### HOLE

Minnestedet skal helst kunne romme et større antall mennesker, samtidig som det kan være vakkert og stemningsfullt når det er få eller ingen i området. SG ønsker også at det skapes et sted for ro, intimitet og fellesskap. Det skal legges til rette for å minnes og å savne, men også for å hylle dem som engasjerte seg i redningsarbeidet og omsorgen for andre.

Bygda ønsker ikke å forsterke og forlenge en lokal identitet med tilknytning til grusomhetene

på Utøya. De fleste ønsker imidlertid et møtested og et symbol for engasjementet, medmenneskeligheten og varmen som ble mobilisert i de dramatiske julidagene. SG ønsker at det nasjonale minnestedet i Hole skal være tilgjengelig for alle og derfor plasseres på fastlandet. De direkte berørte må oppleve at dette er ekstra relevant nettopp for dem.

- Minnestedet skal ha nærhet og visuell tilknytning til Utøya
- Minnestedet skal være skjermet for støy
- Minnestedet skal være et stille sted enkeltmennesket oppsøker og går til for å reflektere, minnes og hylle de berørte
- Minnestedet skal ha nærhet til vann og ha grønne omgivelser
- Minnestedet skal ha universell tilgjengelighet

**Besøkte og vurderte steder:**

Sundvollstranda, Vik, Sundøya, Gamleskolen, Elstangen, Sørbråten, Lauvodden (Veikroa) og Lien.

Det er etter SGs oppfatning bare to av disse stedene som oppfyller kriteriene for minnested i Hole: Sørbråten og Lauvodden. Stedene ligger i tilknytning til riksvei 155. Den omkringliggende bebyggelsen er forskjellig ved disse stedene, men begge ligger direkte ved vannet med utsikt til Utøya og med begrenset passerende trafikk.

Eierne av begge steder har gitt uttrykk for stor samarbeidsvilje og imøtekommenhet hva gjelder å legge til rette for gode løsninger. Det har vært gjennomført en rekke samtaler og møter for å avklare realismen i å lokalisere minnestedet i Hole til disse eiendommene.



## SØRBRÅTEN

Sørbråten er et unikt sted på den aktuelle veistrekningen fordi det, med unntak for gårdstunet fra 1700-tallet og noen driftsbygninger, ikke er bebygget. Bygningene er under fagkyndig renovering. Stedet er frodig og ligger idyllisk til ved fjorden.

Området som er aktuelt som minnested omfatter den ytterste odden samt et høydedrag med skogsområde. For å komme hit må det anlegges en 300 m lang gang/sykkelvei fra en parkeringsplass på kommunal grunn. Veien vil gå i skillet mellom pløyd åkermark og en løvskog. Veien ender tilbaketrukket på oddens høyeste punkt, hvor det kan etableres et minnested med utsikt til Utøya og vidt utsyn over Tyrifjorden. Plassen vil kunne bearbeides til å bli et åpent, vakkert, stille og naturnært minnested som samtidig åpner for fellesskap.

### **Svakheter:**

Odden er utsatt for vind og har ulendt terreng. Dette kan langt på vei avhjelpes ved å trekke minnestedet opp i terrenget. Skrenten ut mot sjøen er bratt, og av sikkerhetshensyn forutsettes det at det på enkelte steder blir montert gjerde.

### **Status:**

Styringsgruppen anser at det aktuelle stedet på Sørbråten oppfyller sentrale kriterier for minnested i Hole, og er gjennomførbart.





Kilde: Kartverket



Kilde: Kartverket



## LAUVODDEN (VEIKROA)

Stedet er mest kjent hos allmennheten som Veikroa. Den odden som styringsgruppen har vurdert som aktuelt minneste, har en frodig og idyllisk beliggenhet ved fjorden. Stedet er stort og åpent og konsentrerer utsikten til Utøya på en helt spesiell måte. Den har en nærhet til naturen som gir mulighet for ettertanke og kontemplasjon. Stedets størrelse og karakter gir mulighet for både en stille og en sosial opplevelse.

### **Svakheter:**

Området er i dag regulert til hotellvirksomhet. De nåværende planene lar seg ikke kombinere med etableringen av et minneste. Tyrifjorden Brygge AS som forvalter eiendommen, har imidlertid meddelt at man er innstilt på å vurdere en revisjon av de eksisterende planene, som kan innebære at den aktuelle odden reguleres til friområde. Det vil også være i tråd med høringsinstanser som tidligere har vært kritiske mot utbygging av odden. Hole kommune har sagt seg villig å bidra i en slik prosess.

### **Status:**

Det er knyttet reguleringsmessige og dermed tidsmessige utfordringer til dette stedet og den nærmeste bebyggelsen. Videre drøftinger må til. Isolert sett synes det gjennomførbart å etablere et minneste på Lauvodden.

## KONKLUSJON

Gruppen foreslår å fremme begge stedene som alternativer i følgende prioritert rekkefølge:

1. Sørbråten
2. Lauvodden (Veikroa)





Kilde: Kartverket





## OSLO

Et minneste i Oslo skal gjennom sin utforming være inviterende og inkluderende.

- Minnesteet skal ha en grønn og frodig karakter
- Minnesteet skal invitere til et samlende mangfold
- Minnesteet skal ligge i sentrum av byen og være lett tilgjengelig
- Minnesteet skal være et sted byens befolkning og besøkende kan ta aktivt i bruk
- Minnesteet skal ligge sentralt, men samtidig avsondret fra byens larm

### **Besøkte steder:**

Domkirkeplassen, Stortorget, Eidsvolls plass vest, Tullinløkka, Youngstorget, Grev Wedels plass, Kontraskjæret/Skanssen, Nisseberget, Regjeringskvartalet.

## DOMKIRKEPLASSEN

Domkirkeplassen er fremdeles et levende, uformelt minneste. Styringsgruppen ser det ikke som ønskelig eller aktuelt å erstatte dette med et minneste av permanent art.

Det nasjonale minnesteet skal favne alle, uavhengig av politisk eller religiøs tilhørighet. Det er derfor ønskelig at minnesteet er fristilt fra kirken.

## STORTORGET

Gruppen har vært i kontakt med Oslo kommune for å bli informert om planene for torget. SG har fått signaler om at det ligger en del utfordringer i å endre bruken av denne plassen. Torget domineres av statuen over Christian IV, brosteinen er antagelig bevaringsverdig, og man forutsetter en viss grad av torgaktivitet også i fremtiden. Stortorget oppfyller derfor ikke kriteriene til et rolig reflekterende minneste av grønn og frodig karakter.

## EIDSVOLLS PLOSS VEST / SARAS TELT

Plassen er et åpent offentlig byrom i hjertet av hovedstaden. Den har vært et viktig grøntområde siden 1600-tallet. I dag domineres området av serveringsstedet Saras telt (som fjernes sommeren 2013), kulturelt og sosialt liv med utesteder, teatre og skøytebane om vinteren. Plassen ligger midt i landets maktakse mellom Stortinget og Slottet, og et minneste her kunne derfor understreket verdiene i det nasjonale folkestyret. Man må anta at det kan oppstå konflikter i grensesnittet mellom det reflekterende og det sosiale livet innenfor et så begrenset område. Eidsvolls Plass vest oppfyller mange av de sentrale kriteriene for lokalisering av et minneste, men på grunn av utfordringer knyttet til utelivsbråk forkastes dette alternativet.

## TULLINLØKKA

Stedet ligger midt i byen, omsluttet av nasjonale kulturinstitusjoner, universitet, butikker, kafeer, arbeidsplasser og nærhet til Slottsparken. Et antall utredninger er på gang. Statsbygg, Universitet i Oslo og Oslo kommune er blant de sentrale aktørene. Deres entydige signal går ut på å unngå Tullinløkka til de overordnede planene er på plass. Realiseringen vil ta en årrekke. På bakgrunn av usikkerheten om fremdrift og fremtidig utforming av området som helhet velger SG å se bort fra Tullinløkka som et potensielt minneste.

## YOUNGSTORGET

Terrorudådene var et eksplisitt angrep på Regjeringen, arbeiderbevegelsen og AUF. Det kunne i seg selv motivere et minneste på Youngstorget, som dessuten har utsyn til regjeringskvartalet. Det ville imidlertid være i strid med forutsetningen om partipolitisk nøytralitet. Youngstorget må for øvrig anses som et relativt «mettet» sted med minnesmerker av ulik karakter, og er i dag en viktig arena for ulike arrangementer som medfører større tekniske installasjoner av provisorisk art. Youngstorget fyller ikke kriteriene for lokalisering av et nasjonalt minneste.

### GREV WEDELS Plass

Plassen befinner seg i Kvadraturen og utgjør et vakkert og stille parkanlegg. Området har likevel klare utfordringer. De store institusjonene i området flytter i disse dager bort fra området (Astrup Fearnley og Nasjonalmuseet – museet for samtidskunst), og området svekkes dermed som nærliggende sted for mange å besøke.

### KONTRASKJÆRET/SKANSEN

Stedet ligger flott hevet over Rådhusplassen mellom festningsområdet og Tordenskioldsgate. Området er stort og vanskelig å avgrense til et minneste. Det blir dessuten benyttet som friområde/arena for konserter og andre arrangementer i tilknytning til Rådhusplassen. Det skal store grep til for å skape et tydelig definert minneste på Kontraskjæret.



## NISSEBERGET

Nisseberget er en solfylt høyde i Slottsparken, mellom Wergelandsveien og Slottsbakken.

Parkanlegget ligger over Fredriksgate med vidt utsyn over byen og direkte utsikt bl.a. til Karl Johans gate og Nationaltheateret. Gjennom tidene har Nisseberget vært et yndet sted for byens allmennhet. Stedet er tilbaketrukket og åpent på samme tid. Det ligger midt i sentrum, omkranset av store trær. I denne østlige delen av Slottsparken vil det være plass til å forme et integrert og stedsspesifikt kunstverk. Her kan barn, unge, voksne og eldre danne sitt eget meningsfylte sted. Et nasjonalt minneste i ytre del av Slottsparken vil være i pakt med Slottets plan om å forsterke identiteten til de ulike deler av parken. Slottet har stilt seg positivt til forslaget. Det er Styringsgruppens oppfatning at Nisseberget oppfylder de oppsatte kriteriene for minneste i Oslo.

**Status:**

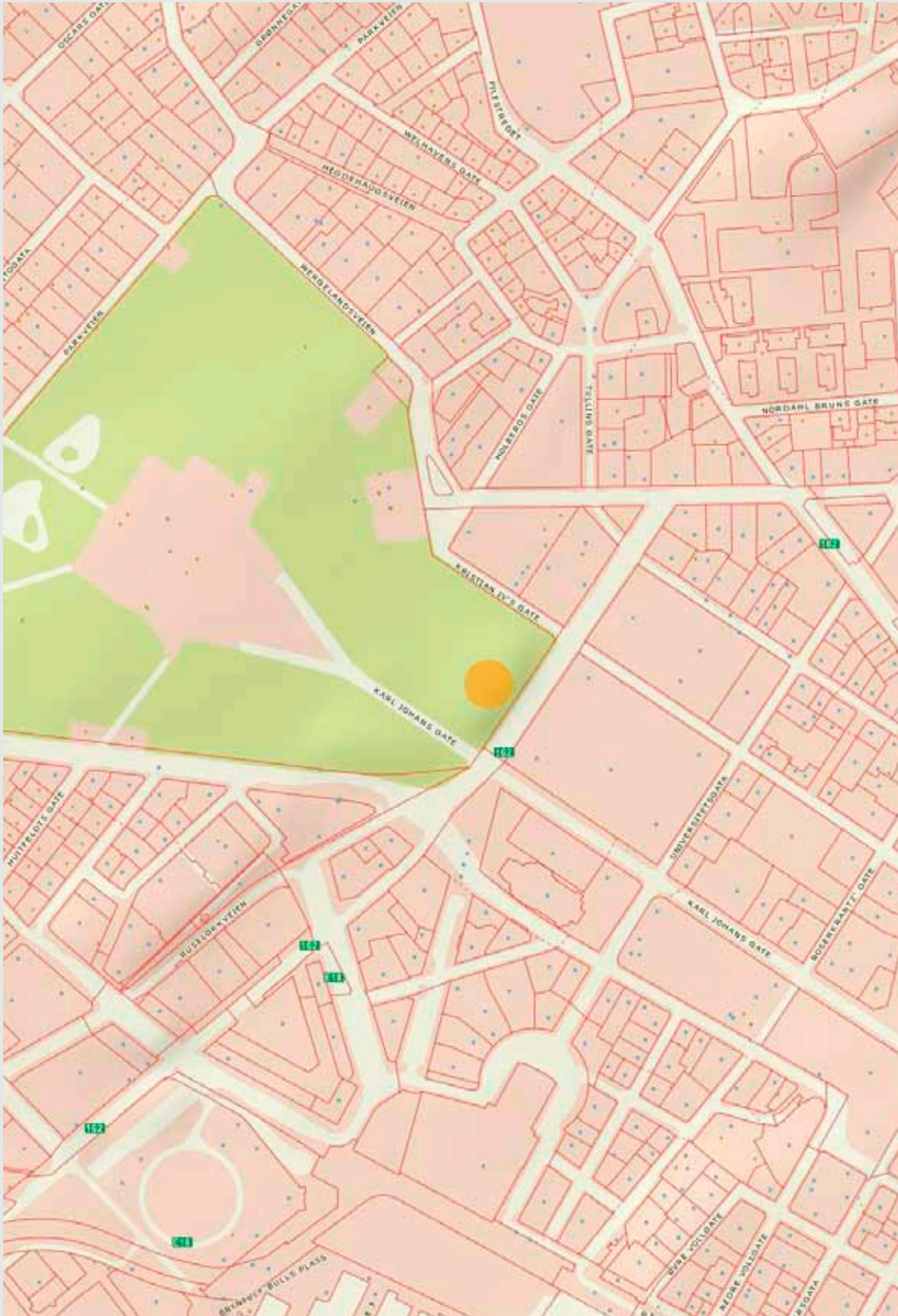
Gjennomførbart





Kilde: Kartverket





Kilde: Kartverket

## REGJERINGSKVARTALET

Et minnested i tilknytning til regjeringskvartalet er interessant med hensyn til nærhet til hendelsen, noe som fra begynnelsen var ett av kriteriene for et minnested i Oslo. Gruppen har fått opplysninger om at kvartalet vil bli lukket for biltrafikk, men åpent for gående. Dette vil kunne etablere en fin og logisk ramme omkring minnestedet. Stedet har i dag allerede etablert seg som et minnested som folk oppsøker. Av naturlige årsaker kan vi ikke på nåværende tidspunkt gå nærmere inn på hvor og hvordan et minnested her kan uformes. Et eventuelt nasjonalt minnested i regjeringskvartalet bør planlegges parallelt med utbyggingsplanene for kvartalet.

### **Svakheter:**

Det er knyttet usikkerhet til tidsperspektivet for ombyggingsprosjektet i regjeringskvartalet.

### **Status:**

Stedet har en selvsagt relevans for lokaliseringen av et nasjonalt minnested i Oslo. Det uavklarte ved ombyggingsprosjektet i regjeringskvartalet gir særskilte muligheter i prosjekteringen av et eventuelt nasjonalt minnested. Minnestedet vil da fra starten av være et definert premiss for utvikling av det «nye» regjeringskvartalet og kan således integreres på en god måte.

Dersom regjeringskvartalet ikke velges som nasjonalt minnested, vil SG oppfordre regjeringen til å etablere en vakker og verdig markering av de som omkom, i det nye regjeringskvartalet.

## KONKLUSJON

Styringsgruppa foreslår følgende prioriterte rekkefølge for lokalisering av nasjonalt minnested i Oslo:

1. Nisseberget
2. Regjeringskvartalet



## 6. PROSESS FREM TIL REALISERING AV MINNEDENE

På bakgrunn av de faktiske hendelsene som skal minnes og de grunnleggende verdiene vi skal påminnes om, vil alle nærme seg et oppdrag som dette med enorm respekt.

Det vil også være knyttet store forventninger til gjennomføringsprosessen og resultatet: *Sted, utforming og funksjon.*

Forventningene vil være svært ulike, og mange stemmer vil gjøre seg gjeldende med hensyn til de faktiske valgene som gjøres og konsekvensene av disse. Som alle andre arkitektur- og kunstrelaterte prosjekter, vil et minneste bli gjenstand for diskusjon og mange vil føle seg meningsberettiget. Med utgangspunkt i dette ser SG verdien av å knytte gjennomføringsprosessen opp mot allerede etablerte konkurranseformer. I det følgende beskrives to alternative konkurranseformer som er mest aktuelle i denne sammenheng.

### KONKURRANSEFORM

#### Åpen idékonkurranse

Åpne konkurranser er anonyme, dvs. at man ikke vet hvem som juryeres inn. Risikoen ved dette er at man juryerer inn et godt beskrevet prosjekt, uten kjennskap til vedkommende kunstners gjennomføringsevne. Minnesteet etter tsunamien var en åpen konkurranse.

I dette tilfellet valgte man å la den åpne idékonkurransen lede videre til en lukket konkurranse. Dette kom det innvendinger mot i etterkant, da det er en klar forventning om at en konkurranse gir et endelig resultat og ikke leder videre til en annen konkurranse.

Åpne konkurranser leder som regel frem til et direkte oppdrag.

#### Åpen prekvalifisering

Åpen prekvalifisering kan sammenlignes med en åpen jobbsøknad. Her viser kunstnerne, arkitekter, landskapsarkitekter etc. til tidligere gjennomførte prosjekter, og legger ved en begrunnet interesse for oppdraget samt CV. Deltakelsen krever begrenset med arbeid for

kunstnerne og kan gi tilgang til ukjente kunstnerskap. På den andre siden er det gjerne de mer etablerte kunstnerne som deltar i en prekvalifisering, da disse har mest å vise til av gjennomførte prosjekter. Siden det her handler om et stort oppdrag med mange dimensjoner, vil vi få se mange som søker som team. Disse vil ofte ha en bredde i uttrykksform/kompetanse, så vel som i aldersprofil. En prekvalifisering gir utvalget god tilgang til aktuelle og evt. sammenlignbare prosjekter for videre invitasjon til lukket konkurranse.

## Lukket konkurranse

I en lukket konkurranse inviteres vanligvis 4–7 kunstnere, som samtlige får konkurransehonorer. Det er vanlig at det blant disse velges en «ung og uetablert». Det utformes et eget konkurranseprogram som legger klare premisser for oppgaven, og det sørges for likhet mht. gitt informasjon samt spørsmål fra/svar til kunstnerne. En lukket konkurranse igangsettes gjerne ved en felles befaring for alle deltakerne. Kunstnerne har i prosessen begrenset kontakt med kunstutvalget, som også fungerer som jury – evt. med ekstra innhentet kunstfaglig forsterkning. De vanligste kravene til leveransen er visualisering (gjerne med modell), beskrivelse, budsjett, materialprøve etc.

Kravene til konkurransen gir gode visualiseringsmuligheter av foreslått prosjekt, og det begrensede materialet vil naturlig nok skape grunnlag for en svært grundig juryering. Kunstnerne får betalt for deltakelsen/arbeidet.

## KONKLUSJON KONKURRANSEFORM

Åpenhet og kvalitet er overordnede målsettinger ved valg av konkurranse-/kvalifiseringsform. Styringsgruppen har etter inngående diskusjoner kommet frem til følgende:

1. Det inviteres til en åpen, internasjonal prekvalifisering for et oppdrag som omfatter de to nasjonale minnstedene.

I en åpen prekvalifisering vil kunstnere, arkitekter og samarbeidende grupper kunne presentere sine motiverte begrunnelser for deltagelse. Det er viktig at prekvalifiseringen utlyses bredt.

2. Det anbefales videre at prekvalifiseringen etterfølges av en lukket konkurranse med inntil 20 deltagere. SG ønsker å understreke at en eller flere unge skal inviteres til den lukkede konkurransen.

Å etablere minnsteder etter 22. juli er i seg selv en omfattende kunstfaglig utfordring. Prosjektet omfatter i tillegg to svært ulike steder, som skal ha en viss sammenheng i form og innhold. Et prosjekt av en slik karakter krever erfaring og dokumentert gjennomføringsevne. Det er begrunnelsen for å foreslå et høyt deltakerantall til den lukkede konkurransen. Det er også ønskelig med et bredt grunnlagsmateriale fra både kunstnere, arkitekter og andre formgivergrupper.

I motsetning til en åpen konkurranse som er anonym, vil en lukket konkurranse gi mulighet for en felles befarings med et seminar på begge stedene for samtlige deltakere. Seminaret vil inneholde orienteringer om hendelsene og konsekvensene, men også legge opp til faglige og relevante foredrag. I tillegg utformes et omfattende konkurransemateriale til felles gjennomgang som del av befaringsen.

3. Konkurransen vil bli honorert noe høyere enn vanlig. Dette begrunnes i at man ønsker innlevert et omfattende visuelt materiale, inkludert modeller, samt at det omfatter to prosjekter i ett.

Styringsgruppen mener at denne fremgangsformen samlet vil legge grunn for en kvalitativ god gjennomføring.

## ANSVAR, UTVALGS- OG JURYSAMMENSETNING

Kunst i offentlige rom (KORO) er statens eget fagorgan for realisering av kunstprosjekter i offentlige rom. Gruppen anbefaler at KORO skal ha det operative så vel som det kunstfaglige ansvaret for minnestedene.

### Styringsgruppen anbefaler følgende utvalgs-/jury sammensetting

Utvalgssammensettingen følger de vanlige retningslinjene for slike prosjekter. I tillegg understreker SG nødvendigheten av at AUF og Nasjonal støttegruppe etter 22. juli-hendelsene er representert i juryen, ved siden av nødvendig bred faglig kompetanse.

Representanter fra Hole kommune, Oslo kommune og Statsbygg kan innkalles til gruppens møter som rådgivende personer, men har ikke stemmerett.

## 7. FORSLAG TIL TIDSPLAN

### 2012

---

20. april      Styringsgruppen ferdigstiller sin innstilling  
September    Konstituering av kunstutvalget

### 2013

---

Mars            Utlysning av åpen prekvalifisering  
Juli             Invitasjon til lukket konkurranse  
Desember      Utstilling av konkurranseforslag og offentliggjøring av valgte kunstner

### 2015

---

22. juli        Avduking av minnesteder

## 8. ØKONOMISKE KONSEKVENSER

### Kunstprosjekt

Samlede kostnader for kunstprosjektene i Oslo og Hole er beregnet til 23,3 mill. kroner.

Den samlede summen inkluderer administrative kostnader på 3,4 mill. kroner. De kunstrelaterte utgiftene inkluderer blant annet utgifter knyttet til konkurranse og honorering av bidrag, befaring, saksyndig bistand etc. Selve kunstoppdragene for Oslo og Hole utgjør til sammen 15,0 mill. kroner.

### Tilrettelegging

I tillegg kommer kostnader til tilrettelegging (dvs. forberedende tomtarbeider, fundamentering, evt. oppføring av elektroteknisk anlegg osv.). Dette inkluderer også administrative kostnader knyttet til tilrettelegging.

De estimerte kostnadene knyttet til tilrettelegging på aktuelle steder utgjør:

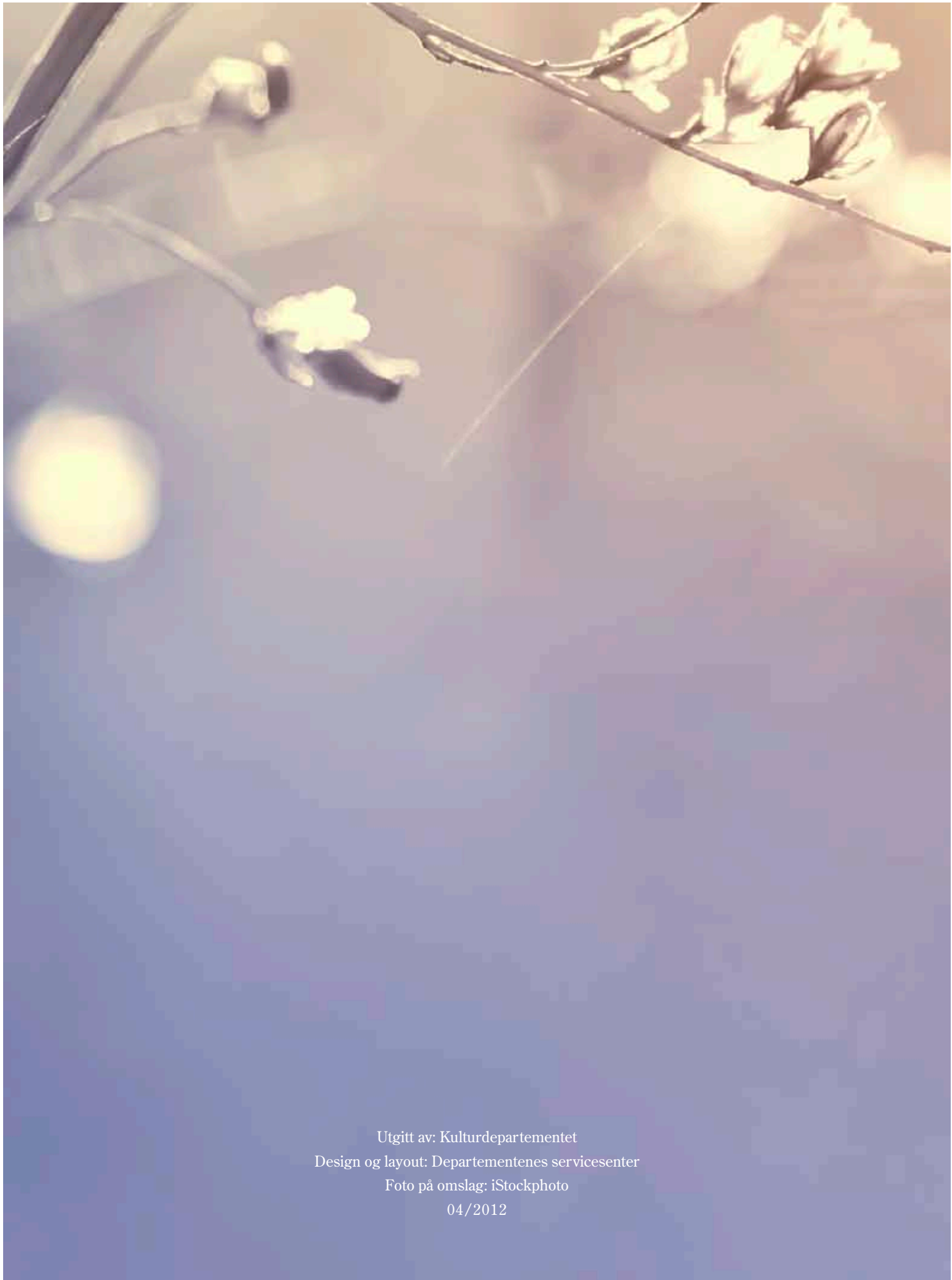
Sørbråten	6,5 mill. kroner
Lauvodden (Veikroa)	5,6 mill. kroner
Nisseberget	3,1 mill. kroner

Det er ikke laget noen kostnadsoversikt over tilretteleggingen for Regjeringskvartalet i lys av dagens status for dette stedet.

### Tomteervervelser

Det har ikke vært mulig for SG å beregne kostnader knyttet til ervervelse av tomter. Denne prosessen må settes i gang når regjeringen har tatt endelig stilling til steder for de nasjonale minnestedene. Det forutsettes at Statsbygg forhandler med relevante parter.





Utgitt av: Kulturdepartementet  
Design og layout: Departementenes servicesenter  
Foto på omslag: iStockphoto  
04/2012